

Образ Карпатської України: спрямованість у майбутнє

(До 50-річчя від дня народження Миколи Вегеша)

Сказати б одразу: тут не йдеться про політично-правовий статус Карпатської України, а радше – про загальноукраїнський контекст її панорамних образів. Вони, хоч і розмаїті, а все ж творять одну складову, яка полягає передусім в її значенні. Не буде перебільшенням, якщо стверджувати: справжнім співцем Карпатської України був Василь Гренджа-Донський (1987 – 1974). Автор збірки «Тернові квіти полонин» (1928) рішуче підняв голос в оборону духовних начал українського народу і передусім його визначального набуtku – мови. Поруч з Марком Бараболею, Зореславом (Степан Сабол), Юлієм Боршошем-Кум'ятським, Лукою Дем'яном, Олександром Маркушем, Юрієм Станинцем, Федором Потушняком, Іваном Ірлявським та іншими помітними майстрами поетичного слова, Василь Гренджа-Донський найбільш потужно збагатив літературний процес в Закарпатті різножанровими художніми творами. Адже в його особі активно перехрещувалися духовні змагання, зокрема, як поета, прозаїка, драматурга, публіциста, фольклориста, журналіста, організатора низки періодичних видань та їхнього видавця. Аргументовано звучать слова Василя Ільницького та Дмитра Федаки, які слушно підкреслюють у ґрунтовній передмові «Літописець Карпатської України»: «Василь Гренджа-Донський перший на Закарпатті письменник, який беззастережно ввів материнське українське народне слово у літературу як найважливішу її субстанцію». Так, творець «Золотих ключів» володів сильним пером і полишив такий доробок, який відбув випробування часом. У сполучі з цією темою слід виокремити такі його важливі художньо-документальні свідчення, як «Щастя і горе Карпатської України» та «Мої спогади». Вони охоплюють події, які мали місце в Ужгороді, Хусті, Бичкові, Тячеві, Рахові та інших населених місцях краю упродовж періоду від 7 жовтня 1938 до 8 серпня 1939 року. Названа діалогія висвітлює – об'єктивно й аргументовано – історичний акт проголошення державності Карпатської України, власне, як одне з не притлумлених прагнень до соборності України у різних її

регіонах. Варто наголосити: спадщина Василя Гренажі-Донського викликала в останні десятиріччя живий інтерес багатьох літературознавців (Є. Маланюк, М. Неврлі, М. Мольнар, Б. Романенчук, О. Мишанич, І. Мадинський, О. Рудловчак, М. Мушинка, М. Мольнар, З. Гренджа-Донська, Д. Федака, а також істориків (П. Стерчо, В. Шандор, В. Маркусь, Ю. Химинець, В. Худанич, О. Довганич, В. Задорожний). З-поміж останніх особливо чільне місце посідає М. Вегеш, який зробив спробу на широкому тлі проаналізувати джерела документалістики на сторінках названої діалогії. Тому не можу приховати бажання, яке нуртує давно, – ширше закרוїти мову саме про Миколу Вегеша як вченого..

...На квітну неділю, на яку припадає вхід Господній в Єрусалим, жителі великих і малих місцин, власне, від Міжгір'я, Майдана, Колочави, Синевира, Сойм, Голятина до Новоселиці, охоче збираються, власне, після Служби Божої, на майдані біля церкви. Що тільки не стає предметом обговорення літніх людей! Якщо коротко, то йдеться про те, що болить, що викликає тривоги. І не тільки їм адресовані оці тривоги. Щоправда, вони стають одразу захисниками громадського добра. Ось, приміром, тема лісових масивів. Колись це була окраса Карпат. Її за попередніх епох плекали навіть чужинці. А нині? Свої зайти не мають сорому. За совість годі й говорити. Сьогодні свічкою не знайти такі плантації лісових угідь, які б не були зачеплені сокирою і нерідко – з благословення «лісових генералів». Тобто тих, хто покликаний по-святому берегти лісову казку. А звідси – стихії, бо ж природа не прощає бездумної безгосподарності, руйнівної експлуатації гірських букових, мішаних і смерекових лісів, субальпійських лук зі сосново-вільховим криволіссям, альпійського поясу з розмаїттям лучних, скельно-лишайникових краєвидів, а також багатих передгірних дібров. Так, не з кожного рубця проросте пагінчик, що продовжує життя, наприклад, букової деревини... Хто знає, може, отакі чи подібні роздуми старожилів і були тим містком, яким згодом пішов Микола Вегеш у світ науки. А ще, хто як не він, школярем зачитувався поетичними рядками Василя Гренджі-Донського й Петра Скунця, а також газетними статтями, сміливими журналістськими виступами Івана Мокрянина. Це, не в останню чергу, його зусиллям постав наприкінці 70-х документальний

фільм «Я піду в далекі гори», складниками якого були образи гордих і свободолюбивих верховинців та зміст пісні улюбленого народом поета-пісняка Володимира Івасюка. До них належали Микола Скира та Ганна Шкелебей. Ці виконавці головних ролей з фільму «Марійка-невірниця», знятого у тридцятих режисером Владиславом Ванчурою за сценарієм Івана Ольбрахта, несли в собі яскраві зразки творчого потенціалу. Вони мали для Миколи Вегеша, сказати б, вже з дитячих літ розгалужуючий вплив на розвиток світоглядних позицій. Його почуття міцніли, сягаючи змалку таїн внутрішнього змагання – йти вперед.

Микола Вегеш народився 28 листопада 1962 року в селищі Міжгір'ї. Звісно, радості батьків – Миколи Юрійовича та Ганни Йосипівни – не було межі. Вона буквально дзвінком вітерцем рознеслася повсюди, де знали трудолюбиву родину в усій окрузі. Слід підкреслити: районний центр на початку 60-х відігравав для багатьох обдарованих і допитливих роль своєрідного осередку, коли йдеться про означення процесу творення, приміром, у редакції місцевої районної газети. Знаними літераторами стали передусім Петро Скунець, Василь Вовчок, Володимир Фединишинець, Олекса Янчик, Василь Кохан та ін.

На 1969 – 1979 рр. припало навчання Миколи Вегеша в Міжгірській середній школі, в якій животворили традиції народної педагогіки. Тут працювали такі одухотворені педагоги, як директор Іван Святиня, а також досвідчені вчителі – Марія Опаленик, Володимир Рубець а також Ернест Шутяк, до слова, учень Августина Волошина. Хіба зайве нагадувати, що Микола Вегеш вчився на відмінні оцінки. Тому й не дивно, що невдовзі він – студент історико-педагогічного факультету Івано-Франківського державного педагогічного інституту імені Василя Стефаника. У його стінах він студіював упродовж 1979 – 1984 років. Вони стали справді знаменними для уродженця Закарпаття. Адже тут судилося пізнати справжнього навчителя – порадника, власне, в особі добре знаного професора, доктора історичного наук Володимира Грабовецького, автора монументального історичного нарису «Гуцульщина XVIII – XIX століть» (Львів, 1982). Під його орудою Микола Вегеш очолював проблемний семінар з історії України доби феодалізму, будучи студентом п'ятого курсу. Без сумніву, уроки видатного педагога стали міцним осердям на шляху його

становлення як дослідника історичних фактів, подій, явищ, тенденцій та закономірностей. Йдеться про, може, найважливішу рису науковця-історика, а саме вміння працювати з першоджерелами. Останні відіграють особливу роль, якщо закרוвати мову про сутність засад класичної історичної школи. Її основи зміцнювали за різних епох такі визначні представники, як, наприклад, Микола Костомаров, Михайло Грушевський, Дмитро Яворницький, Адріан Кащенко, Дмитро Дорошенко, Микола Аркас, Іван Крип'якевич, Борис Крупницький, Наталія Полонська-Василенко, а також Іван Ванат, Ярослав Дашкевич, Норман Девіс, Омелян Довганич, Ярослав Ісаєвич, Олег Купчинський, Василь Маркус, Павло Роберт Магочій, Владислав Серчик, Петро Стерчо, Орест Субтельний, Вікентій Шандор, Ілля Шульга... Цей реєстр можна б продовжувати, хоч і не йдеться про те, щоб когось особливо увиразнювати або ж шукати рівновагу поміж ними.

Отже, студентські будні промайнули блискіткою. А за ними повернулися трудові. Не раз і не два спадали на думку Довженкові рядки з виступу знаменитого режисера й письменника від 20 грудня 1954 року: «Нам так хочеться прекрасного, світлого життя, що жадане і сподіване ми мислимо часом, як уже здійснене, забуваючи тим часом, що страждання буде з нами завжди, доки житиме людина на землі, доки вона буде радіти, кохати, творити. Зникнуть тільки соціальні причини страждань. Сила ж страждання завжди визначатиметься не стільки гнітом якихось зовнішніх обставин, скільки глибиною потрясіння». Страждання. Що ж, вони також концентрують увагу того, хто йде, ні, не напощаки, а рівно. Така стежка й привела молодого випускника з Івано-Франківська в мальовниче село Синевир, що на Міжгірщині. Тут і довелося відбутися гарт на вчительській ниві. Молодий вчитель, сказати б, глибоко занурився в питання історії та суспільствознавства. Та це й не дивно, бо він викладав ці уроки упродовж 1984 – 1991 рр. у Синевирській середній школі. А ще – судилося бути на чолі районного методичного об'єднання вчителів історії. Одне слово, був у гущі людей і справ, не тикаючи на іншого, якщо той був осторонь. Він знав: старі стереотипи діятимуть ще не одне десятиліття, власне, допоки не відійдуть у забуття. Він торкався всього, що висвітлювало затемнення, бо був у *p u c i*. Так, він належав до РУХу, був творцем його осередків. Не раз і не два

нуртувала думка: чи можна дослухатися до тиші? Коли навколо панує *нарваність*, *самозакоханість* можновладців? І молодий педагог пішов на прю з вітрами. Ні, не розв'язувати кросворд, а досліджувати уроки з історичного минулого українського народу. Таким чином, у 1990 році Микола Вегеш став на стежку, яка привела його в аспірантуру Ужгородського державного університету. Невдовзі він успішно написав кандидатську дисертацію, захист якої відбувся 1994 року у стінах Ужгородського університету. Примітна її тема: «Карпатська Україна в 1938–1939 рр.: соціально-економічні та політичні аспекти». Вона, ця тема, була до 80 – 90-х не такою, яку б можна назвати улюбленою поміж дослідниками. Радше навпаки, якщо хтось і явив вряди-годи певну настирливість, то остання була однобічно для від'ємної характеристики предмету. Так звані псевдоісторики не знаходили іншого рішення, окрім одного: навипередки розважались грою в неправду. Звісно, це приносило їм неабиякі гаразди: із-за круглого партійного стола із червоною скатертиною вони легенько ставали за університетську кафедру, щоб прискіплювати студентам добре знані істини про сумнозвісне поняття зі сталінської доби – «завжди готові!»... Нерідко йдеться про буквально нетверезих «мисливців» за високими науковими ступенями, які сумління легко промінювали на вигоди. Мабуть, недоцільно тут виокремлювати усіх тих, хто тільки декларативно, так, для інших, зазначав: «краю мій рідний». А водночас такий собі «урядник» від науки, у якого в очах круги йшли, коли чув Шевченкове слово; ні, він не був здатний навіть збагнути його сутність. Тому бідолашний дозволяв собі кепкувати над красою української мови, а також над тими, хто її плекав. Цей наголос є примітним вкрапленням, бо Микола Вегеш належав і належить до її оборонців. Без сумніву, як творець згаданої дисертації він явив громадянську мужність, зазнаючи необ'єктивних критичних закидів, приміром, з боку автора збірки популярних нарисів «Краю мій рідний» (Ужгород, 1998). Адже Микола Вегеш свій об'єкт дослідження фактично вперше окреслював і утверджував на рівні суб'єктної величини.

Так склалося, що 1994 року побачила світ колективна книжка під назвою «Августин Волошин. До 120-річчя від дня народження видатного громадського, культурного та церковного діяча України». Наступного року дійшло до читацького загалу

друге її видання: «Августин Волошин» (Ужгород, 1995). Поруч з Василем Гомоннаєм і Миколою Вегешем виступає також автор цих рядків. Відрадно, що ця праця отримала високу оцінку з боку дослідників даної проблематики, а саме М. Мушинки, Т. Беднаржової, М. Кляп, О. Вишневського, О. Невмержицької. Таким чином, у процесі тісної співпраці, сказати б, представників різних поколінь, я мав можливість неодноразово переконатися: Микола Вегеш завжди чітко й однозначно визначав підходи до аналізу історичних джерел та їхньої тканини. Вони вказували не тільки завдання, але й містили конкретні виміри з огляду на глибину об'єктивного вивчення факту та його системної оцінки. Тоді ще молодого дослідника (таке складалося враження) не тішили, а пекли недомовлені слова про Августина Волошина (1874 – 1945). Зрозуміло, нині – це ім'я Героя України, а ще кільканадцять років тому всілякі зайди адресували знаменитому педагогу образливо шалені лайки. Вони добряче жили на шії народу, нагадуючи йому образ скислого молока...

Миколі Вегешу вдалося концептуально по-новому прочитати чимало подій, що мали місце в так недалекому минулому Карпатської України. З цього боку видається найбільш характерною його двотомна праця «Карпатська Україна 1938 – 1939 років у загальноєвропейському історичному контексті» (Ужгород, 1997). Щоправда, їй передували такі ґрунтовні студії, як «Карпатська Україна (1938 – 1939)» (Ужгород, 1993), «Велич і трагедія Карпатської України» (Ужгород, 1993; співавтор – Володимир Задорожний). Варто констатувати, а відтак і порадуватися від того, що у чотирьох розділах так докладно висвітлені різнопланові ділянки, зосібна, соціально-економічне й культурне становище Карпатської України 30-х років, а також її складне внутрішньополітичне становище з проекцією на державно-правовий статус упродовж 1938 – 1939 рр. Можна тільки здогадуватися, які думки й сумніви роїлися, коли він вголос осмислював «Спогади нерозстріляного»? Чи сухі «набої для розстрілу»? Відповідь на подібне запитання слід шукати на сторінках лірико-публіцистичного твору «Ненько моя, ненько...» (1972 – 1977) Євгена Снегірьова (1927 – 1977), перу якого належить зразок української малої прози «Народи мені три сини», що увійшов до антології «Краща європейська новела».

Пригадується зустріч з Миколою Вегешем, яка припала на 11 квітня 1997 року. Запамяталася вона тому, бо була змістовною. А ще – всуціль щирою, багатою на різном'я, особистісні рефлексії зрілого поколю. Кажу про набутий ним зримо панорамний досвід, хоча співбесіднику йшов тоді тридцять п'ятий. Звісно, ланцюжок бесіди торкався передусім історичних постатей України загалом і Срібної землі – зокрема. Зринали слова про той чи інший чин гетьманів, культурно-освітніх і церковних діячів. Щонайменше дивним бувають прислів'я на кшталт: «Від Богдана до Івана не було гетьмана». І він силкувався довести: ні, були такі, які мають право на вдячну пам'ять нащадків. Та, бач, горе біля горя, бо так драматично склалося, що героїв для українців нерідко потверджують чужинці... Моєму співрозмовнику імпував образ Пилипа Орлика (1672 – 1742), який за винятково несприятливих умов спромігся понад три десятиліття високо тримати українські справи в європейському міжнародному контексті. Все служило ілюстрацією: Микола Вегеш знав ціну своєму хисту, сказати б, словами Івана Франка, своєї «обсервації», коли поставав «текст у тексті» зі своєю дикцією в іменах – від Сковороди, Духновича, Шашкевича, Шевченка, Франка, Лесі Українки, Тичини, Павличка, Стуса, Драча до Чендея, Скунця та двох Дмитрів – Креміня й Кешелі. Не для орнаменту, а для засвідчення вислову на рівні хроніки мали місце згадки про карби мистецької думки у світовій спадщині Данте, Мікеланджело, Рембрандта, Рафаеля, Родена, Моне, а також Бокшая, Манайла, Ерделі, Кіндратовича, Герца, Микити... Одне слово, Микола Вегеш переконливо висловлював свої роздуми про той чи інший кардинальний твір. І ці роздуми узгоджувалися зі знаннями, що мали домінуючу вісь – історичну іпостась. Наприкінці зустрічі на титульну сторінку другого тому праці «Карпатська Україна 1938 – 1939 років у загальноєвропейському історичному контексті» лягли рядки його дарчого напису: «Вельмишановному Миколі Івановичу Зимомрі на добру згадку від автора і прихильника таланту відомого літературознавця. Щиро Ваш Микола Вегеш. 11.04. 97 р.».

Часом шалено закалатає серце. Особливо тоді, коли уявить собі ковалеве чоло, яке спалахує так яскраво, як і роздмухане вугілля у горнилі. Він ніби приростає до фактів і подій, які досліджує докладно й комплексно. Це можна продемонструвати,

зокрема, на проблемних працях з циклу про Карпатську Україну. Зпоміж них варто назвати наступні: «Карпатська Січ: сторінки історії (1938 – 1939)» (1996), «Карпатська Україна і Німеччина (1938 – 1939)» (1996), «Карпатська Україна у загальноєвропейському історичному контексті» (1997), «Карпатська Україна у міжнародних відносинах (1938 – 1939)» (1997), «Країни Центрально-Східної Європи та українське питання (1918 – 1939)» (1998), «Нариси історії національно-визвольного руху в Галичині та Волині напередодні та в роки Другої світової війни (1939 – 1944)» (1998), «Угорська іредента на Закарпатті між двома світовими війнами 1918 – 1939 рр.» (1998), «Румунія і Карпатська Україна (1938 – 1939): короткий історичний нарис» (1999), «Карпатська Україна 1938 – 1939 років у портретах» (2000), «Славна сторінка в історії українського народу (Карпатська Січ – захисник незалежності Карпато-Української держави)» (2002), «Національно-визвольні змагання українців Східної Галичини і Закарпаття в 1918 – 1950-х роках» (2003), «Августин Волошин і Карпатська Україна» (2004), «Карпатська Україна. Документи і факти» (2004), «Августин Волошин. Нові документи і матеріали про життя і смерть Президента Карпатської України» (2006), «Карпатська Україна в контексті українського державотворення» (2008), «Карпатська Україна на шляху державотворення» (2009) та ін.

Враження завжди спричиняють певний ефект. У цьому сенсі він прочитувався так, що Микола Вегеш вміє розмовляти з часом, віртуозно піднімаючи для себе висоту планки. Будучи доцентом кафедри історії України (1994 – 1997), а відтак – кафедри політології (1997 – 2001), він натхненно завершує докторську дисертацію, яку успішно захистив 25 вересня 1998 року на спеціалізованій вченій раді в стінах Інституту історії України НАН України. Її тема охоплювала цілісний напрямок, а саме: «Закарпаття в контексті центральноєвропейської політичної кризи напередодні Другої світової війни». Проте сталося так, як не очікувалося. Сказати б словами Миколи Вінграновського: «Рання ніч, і небо проколалося...». Оскільки існують живучі анахронізми, то й животворить їхня безпорадність. Очевидний алогізм полягав у тім, що між захистами кандидатської та докторської дисертацій х т о с ь окреслив у часовій перерві, що мусить тривати п'ять літ...

Таким чином, 26 квітня 1999 року відбувся повторний акт захисту, який Микола Вегеш витримав на засіданні спеціалізованої вченої ради Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Отже, таке собі індивідуальне збурення, про яке варто вести мову крізь призму інтелектуальної позиції, а ширше – прорив обдарованої особистості. Тому й не дивує зміна сходинок у трудовій діяльності: від 2001 року професор кафедри політології, від 2002 року – її завідувач, а водночас і директор науково-дослідного інституту карпатознавства (2000 – 2004). На цей час припало виконання обов'язків декана історичного факультету. Справжньою віхою в житті Миколи Вегеша стало 31 березня 2005 року, коли, на засіданні конференції трудового колективу його було – на альтернативній основі – обрано ректором Ужгородського національного університету... Який це знак? Хвилинка стрілка пересунулася не на одну проділку, що творить тло для хроніки. На її сторінках – його попередники: Степан Добош, Аркадій Курішко, Володимир Ткаченко, Іван Ленарський, Дмитро Чепур, Володимир Шульга, Володимир Лендел, Володимир Сливка, Василь Русин. Хто з них і, головне, якою мірою спричинився до розвитку Храму науки в місті над Ужем? Відповідь доцільно полишити майбутнім поколінням. Щоправда, як на мене, то, приміром, Володимир Шульга був на відповідальному посту, мабуть, зразком дзвінкої безвідповідальності... Натомість добрим словом не омину тут уродженців Закарпаття та Чернігівщини – філолога Степана Добоша й видатного фізика Дмитра Чепура. Перший стояв біля витоків далекого 1945-го, а інший очолював університетський осередок упродовж 1961 – 1977 рр. Цей вчений володів дивовижною інтуїцією розгледіти перспективні паростки. Так, вони завтра, за переконанням Дмитра Чепура, напевно розпросторяться для зрілого плоду. Його логіка, а звідси – відповідальні рішення – були, як правило, чистими, прозорими, справедливими. На відстані часу неважко розтлумачити рядки Бориса Олійника: «Народ не візьмеш на макуху. / Він зоддаля розрізнить чин: / І хто є син його по духу, / І хто – по духу ! – сучий син...»

Може, тому Микола Вегеш не висловлював закликів і порожніх гасел. Він обіцяв одне: чесно працювати. Без сумніву, в його особі вища школа має вмілого організатора, здатного

природно прилучитися до позитивного досвіду своїх попередників, щоб примножити плідні традиції з проекцією на якісний поступ. У цьому він вбачає «сіль щастя», до якого прагне без щоденних запевнень у вірності можновладцям. А це – високе мистецтво, що нерідко постає сполучною ланкою із політикою. Вона для нього важить також чимало. Адже від 1990 року він був членом – очолюваної Левком Лук'яненком – Української республіканської партії, власне, одним із дванадцяти у складі Міжгірської організації. Наприкінці 90-х – на початку XXI ст. був одним із керівників Закарпатської обласної організації партії «Реформи і порядок». Після 2002 року входив в об'єднання демократичних сил у блоці «Наша Україна». Зрозуміло, йдеться про творчий пошук тієї політичної сили, яка б цілком відповідала новим викликам доби. Цей аспект діяльності доволі об'єктивно віддзеркалено у чотиритомнику «Історія і політика», який Микола Вегеш опублікував 2005 року. Перший том структурно складний. Він присвячений розгляду різних підходів до аналізу досліджуваної проблематики, власне, від історичних уявлень про слов'ян Східної Європи, формування й становлення Київської Русі до подій, що мали місце на зламі XX – початку XXI ст. Усе це об'єднано навколо парадигми «Сторінки історії України». Ним зроблена спроба осмислити вплив еволюції системної методології в історичній науці на реінтерпретацію минулих епох, у першу чергу, в органічному зв'язку зі суспільними чинниками та реальними змінами в історичному процесі.

Другий том примітний тим, що він наповнений конкретикою, зосередженою на чотирьох – ключових для дослідника – питаннях: «Історія Карпатської України»; «Августин Волошин – президент Карпатської України»; «Будівничі Карпатської України»; «Василь Гренджа-Донський розповідає...». На основі численних архівних, маловідомих і видрукованих джерел вчений комплексно висвітлив виокремлені проблеми у сукупності. Звідси – багатоплановість, що переплітається з історією міжнародних відносин, політологією, культурологією, правознавством і журналістикою. Остання позиція має домінуючу ознаку, зокрема, щодо характеристики життєвого й творчого шляху Василя Гренджі-Донського (1897 – 1974). Доречно згадати: Микола Вегеш видав працю про громадсько-політичну та культурно-

освітню діяльність Василя Гренджі-Донського (Ужгород, 2000; співавтор – Л. Горват).

Натомість масив третього тому постає одноплановим. Він містить виступи Миколи Вегеша про розвиток історичної науки в Ужгородському університеті. Викликає зацікавлення розділ «Володимир Грабовецький – історик України». Він містить цінні автобіографічні замітки й спогади академіка. Не буде перебільшення, якщо сказати: Микола Вегеш збагатив своїми працями спадок тієї історичної школи, яка склалася в Закарпатті. До її чільних репрезентантів слід віднести таких дослідників, як Ю. Гуца-Венелін, М. Лучкай, І. Дулишкович, М. Лелекач, Ф. Потушняк, а також носії сучасних орієнтирів – історики Е. Балагурі, І. Гранчак, О. Довганич, Д. Данилюк, В. Ілько, В. Задорожний, Г. Марченко, О. Мазурок, І. Мандрик, Г. Павленко, Т. Сопко, М. Тиводар, М. Троян, В. Худанич, І. Шульга, Я. Штернберг. На окреме слово заслуговує недостатньо оцінений досі науковий доробок Василя Палька, історика з божою іскрою... У цьому я мав можливість неодноразово переконатися, коли судилося в 1964 – 1966 рр. проживати з ним в одній кімнаті студентського гуртожитку

Либонь, «звіряти алгеброю гармонію» – завдання не з легких. Навіть для талановитого історика. Це засвідчує четвертий том видання «Історія і політика». На його сторінках не зовсім звично характеризуються «основи політичної науки», «концепції цивілізаційного підходу до історичного процесу», «західна геополітика в іменах». Микола Вегеш адресує читачеві численні книжки різних авторів в його критичних оцінках, ґрунтовних рецензіях, а також подає передвиборні програми, звернення й прокламації. Том завершує низка матеріалів, основу яких творять інтерв'ю періоду 1994 – 2005 рр. Можна тільки пошкодувати, що у виданні відсутній показчик імен.

На особливу увагу заслуговує семитомник праць, опублікований Миколою Вегешем під збірною назвою «Історичні дослідження» (2000 – 2001). Без сумніву, обидва названі видання – це свідчення його значного творчого потенціалу як вченого. Загалом його перу належить понад тисяча наукових і науково-популярних праць, у тім числі понад кілька десятків окремих книжкових видань. Широкого розголосу набув підручник

«Політологія», рекомендований Міністерством освіти і науки України (2008). Праці українського науковця друкувалися в американських, канадських, англійських, російських, румунських, чеських, словацьких, угорських авторитетних виданнях. Все це закономірно фіксує високий рівень наукової позиції ужгородського історика, спеціальні статті якого постійно публікуються на сторінках «Енциклопедії сучасної України», «Енциклопедії історії України», багатьох колективних монографій, зокрема, «Нариси історії Закарпаття», «Вони боронили Карпатську Україну: Нариси історії національно-визвольної боротьби закарпатських українців» та ін.

Чи вже промайнув образ коваля, який удар за ударом б'є тяжким молотом об кувадло? Так, він нагадує мені чомусь нестримного у поступі Миколу Вегеша. Прямує сам і допомагає іншим, у тім числі як голова спеціалізованої вченої ради по захисту докторських дисертацій при Ужгородському національному університеті. За його особистого керівництва підготовлено двох докторів та чотирнадцять кандидатів наук. Це – вже його узлісся, біля якого зросла ціла наукова історична школа. Запитати б, хто насамперед простягне руку допомоги? Будьмо певні: це дружина Анастасія, з якою доля звела 12 травня 1984 року. Тоді вона була випускницею філологічного факультету Івано-Франківського державного педагогічного інституту імені В. Стефаника. Разом виростили двох синів, які не «греблю гатять», а приносять батькам втіху своїми успіхами...

Що ж, високих винагород він заслужив і ще заслужить, бо ніколи не затримується на півдорозі. Не таїть, що окремі з них принесли йому правдиву радість, у першу чергу, іменні премії – Василя Гренджі-Донського (1993) та Івана Крип'якевича (1998). Він удостоєний нагороди Святого Володимира Президії Академії наук Вищої освіти України (2008), відзнаки «За розвиток регіону» (2008), звання Почесний доктор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (2007), а також орденів «За заслуги» третього (2007) та другого ступенів (2009). До того ж він має знак «Відмінник освіти України» (2007). По праву вчений обраний академіком Академії наук вищої освіти України (2006) та Міжнародної Слов'янської академії наук (1999). Отже, видається слушною рефлексія. Відтоді, як з'явилася його перша замітка,

опублікована 24 березня 1990 року на шпальтах міжгірської районної газети «Радянська Верховина», минуло немало часу. Але й досягнуто багато. Ніхто не дорікне йому за те, що Микола Вегеш постійно пораяється коло – заваленого книжковими стосами – столу, як його господиня біля хати. Адже кожний знає: Микола Вегеш трудиться впевнено, щоб розпізнати ціну фактів та їхню вагомість для сучасників. Ось, ілюстрація. За його активної підтримки завершено багатотраждальне видання «Історії карпатських русинів» (Ужгород, 2011) Михайла Лучкая, визначної пам'ятки історичної думки України. Подібний акцент його духовних змагань справді розпізнавальний. Тому й не дивно, що про нього писали й мої попередники, зокрема, С. Федака, П. Скунець, М. Олашин, І. Студеняк, Ю. Остапець, М. Токар, В. Марина, В. Туряниця, В. Фединишинець.

...Багряне сонце повільно закочується за Кам'янку, що височіє викупаною над Морським оком, себто Синевирським озером. Микола Вегеш вдивляється в його глибіню. На його калиновому мості життя він зустріне невдовзі свій Полудень віку. І це промовистий знак у такому сенсі, що його найкраща книжка – ще попереду. Бо знання здобуті. Досвід нагромаджено. Загартувань – було достатньо. А ще перед ним – багата на врожаї нива... Це, власне, і є та нива українських духовних змагань, в ім'я яких жив і творив автор щоденника «Щастя і горе Карпатської України» Василь Гренджа-Донський. А за нею – «безмежнеє поле», образ якого спрямований, за твердженням Івана Франка, у майбутність народу та його вічність.